

Свята — гэта заўсёды ўрачыстасць. Яно стварае настрой, дае магчымасць выявіць сябе ў розных відах мастацтва. Жаданне людзей урачыста святкаваць значныя падзеі ва ўсе часы застаецца нязменным.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Паглядзіце фотаздымкі ў электронным дадатку і відэафрагменты ў інфармацыйных крыніцах, дзе адлюстраваны моманты свят у розных краінах. На якім з іх вы хацелі б пабываць? Якія віды мастацтва вядуць дыялог адзін з адным у час гэтых урачыстасцей? Якія асаблівасці свят вам запомніліся? Чаму?

2. Якое свята вы любіце адзначаць у вашай школе? Сродкі выразнасці якіх відаў мастацтва выкарыстоўваеце для яго афармлення? Чым ваша школьнае свята адрозніваецца ад іншых? Што новага вы ў яго прыўнеслі?

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

3. Прыдумайце і выканайце ў групах маляўнічую паштоўку-віншаванне з адным са свят, напрыклад з Новым годам. Адлюструйце ў ёй атрыбуты свята, якія робяць яго незвычайным і пазнавальным. Раствлумачце сваю задуму.

§ 11. ТАІНСТВА НАРОДНЫХ СВЯТ

Народныя святы займаюць цэнтральнае месца ў традыцыйнай культуры славян і маюць глыбокія гістарычныя карані. Для нашых продкаў-земляробаў пачаткам усяго жывога, крыніцай дабрабыту была сама прырода. Менавіта яна вызначыла дні асаблівых урачыстасцей і шанавання жыватворных сіл.

Каляндарныя святы славян. Ужо ў старажытнасці славяне заўважылі, што змена параў года адбываецца цыклічна і прадказальна. Паўтарэнне прыродных з'яў з году ў год падказала час галоўных абрадавых дзеянняў. Змена параў года, дні першага выгану жывёл на пашу, сяўбы ці збору ўраджаю рабіліся перыядам

Ганна Сілівончык.
Шпакі прыляцелі

Цацка-свістулька
ў форме птушкі

Вікторыя Гармаза́.
Родныя мясціны Беларусі
(апликацыя саломкай
на куфры)

асаблівых урачыстасцей, калі нашы продкі пры дапамозе абрадаў і рытуалаў імкнуліся заручыцца падтрымкай звышнатуральных сіл.

З прыходам хрысціянства на нашы землі язычніцкія рытуалы славян спляліся з традыцыямі новай рэлігіі. У кожным рэгіёне пад уплывам іншых культур абрады дапаўняліся новымі элементамі. Але самі абрады дзеянні нязменна захоўваліся.

Асаблівасці побыту беларусаў, іх рытуалы і абрады знайшлі адлюстраванне ў традыцыі *каляндарных* і *сямейна-бытавых* свят.

Гуканне вясны. Адным з галоўных у каляндарным цыкле беларусаў было святкаванне Гукання вясны. Развітанне з зімой і сустрэча вясны былі падрыхтоўкай да будучых палявых работ. Таму шанаванне маці-зямлі бачылася як неабходны элемент абрады. Усе рытуалы і дзеянні, якія здзяйсняліся ў час свята, былі накіраваны на абуджэнне прыроды пасля доўгага зімовага сну.

Жавароначкі, прыляціце,
Зямлю-матухну абудзіце
І дожджыкам напаіце,
Каб волікаў накарміла.
Каб травачкі нарасціла...

Народная песня

Абрад «Гуканне вясны» традыцыйна ўключаў трайны абход вёскі. На ўзвышшы — узгорку — ладзілі галоўнае дзеянне. Распальвалі вогнішча, каб сагрэць яшчэ застылую зямлю. Каля вогнішча вадзілі карагоды з песнямі, у якіх згадваліся птушкі і жывёлы, звязаныя з вясной.

Да Гукання вясны гатавалі здобную выпечку ў форме птушчак. Булачкамі і печывам частавалі ўсіх удзельнікаў абраду. Дзеці выразалі жаўрукоў ці буслоў з паперы і падкідалі ў неба. Майстры-рамеснікі ляпілі фігуркі птушчак з гліны. Часта гэты былі цацкі-свістулькі ў форме пёўніка, качачкі, якія мелі яркую размалёўку. Паводле павер'яў, свістам можна было адагнаць нячыстую сілу і прывабіць шчасце.

Купалле. Сярод каляндарных абрадаў летняга цыкла найбольш машабна святкавалі дзень летняга сонцастаяння — Купалле, ці *свята Івана Купалы*. У адрозненне ад іншых каляндарных абрадаў, яго праводзілі ноччу. Купалле лічыцца самым містычным абрадам.

Адным з галоўных рытуалаў на Купалле быў пошук таямнічай папараць-кветкі. У начным паўзмроку дзяўчаты шукалі таямнічую кветку, жадаючы здабыць шчасце, дабрабыт і каханне.

Існаваў звычай на Купалле пускаць па рацэ вянкi, сплеченыя з красак. Вянкi плялі дзяўчаты напярэдадні святкавання. Славяне верылі, што гэтай ноччу адбываюцца цуды. Лічылася, што тая дзяўчына, чый вянок прыстане да берага, абавязкова сёлета выйдзе замуж.

Міхаіл Філіповіч.
На Купалле

Як і ў час іншых традыцыйных свят, прысвечаных сонцу, на Купалле палілі вогнішчы. У іх цэнтры ўсталёўвалі драўлянае кола як сімвал свяціла, агонь разводзілі гарачы і яркі. Праз полымя, трымаючыся за рукі, пераскоквалі маладыя пары — юнакі і дзяўчаты. Лічылася, што так яны змацоўваюць свае адносіны.

Тэатралізацыя — дзея, у якой спецыяльна апранутыя ўдзельнікі паводзяць сябе і як звычайныя людзі, і як пэўныя персанажы.

Каляды. Зімой беларусы святкавалі Каляды. На свята ў гонар зімовага сонцастаяння ладзілі гулянні, у якіх удзельнічалі дарослыя і дзеці. Каляднікі, ці калядоўшчыкі, апраналіся, ствараючы казачных персанажаў, бралі з сабой вялікую зорку на шасце і пад песні і скокі хадзілі ад хаты да хаты, віншавалі гаспадароў і збіралі пачастункі.

Касцюмы калядоўшчыкаў вобразна раскрывалі сутнасць абраду. Галоўным персанажам была Каза, апранутая ў вывернуты кажух, які нагадваў поўсць жывёлы. Для Казы рабілі маску — з тканіны ці пап’е-машэ. Да яе звярталіся з прыпеўкамі, запрашалі паскакаць. Звычайна ролю Казы выконваў хлопчык. Вадзіў яе Павадыр — часцей самы дарослы ўдзельнік свята.

Таксама сярод калядных персанажаў былі Мядзведзь, Конь і Бусел. На беларускіх землях гэтыя жывёлы са старажытных часоў лічыліся свяшчэннымі. Удзельнічалі ў абрадзе музыканты і Механоша — ён збіраў пачастункі ў мех.

Каляды — свята вясёлае. Калядоўшчыкі спявалі песні, забаўлялі ўсіх сустрэчных жартамі-прыгаворкамі і заклікалі гаспадароў хаты не скупіцца на пачастунак — тады і ў новым годзе ў іх будзе багаты стол.

Музыка, літаратура, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, пераплятаючыся, ператвараюць святочную дзею ў *тэатралізацыю*.

Масленіца. Масавым святам, якое сімвалізуе адступленне зімы, у славянскіх народаў з'яўляецца Масленіца. Святкаванне развітання з зімой доўжылася цэлы тыдзень. У гэтыя дні беларусы ладзілі шырокія гулянні, апраналі яркую шматколерную вопратку, якая нагадвала россып кветак. Дзеці і моладзь каталіся на конях. Запрэжкі ўпрыгожвалі каляровымі стужкамі і бразготкамі.

Ай, как мы Масленицу дожидали,
Дожидали, люли, дожидали.
Сыром горушки укладали,
Укладали, люли, укладали.
Сверху маслицем поливали.

Народная песня «Масленіца гадавая»

Абавязковы атрибут свята — чучала Масленіцы, зробленае з сухіх галін і рыззя. У апошні дзень гулянняў яго спальвалі. Лічылася, што пасля спальвання Масленіца перадасць сваю энергію палям, абароніць іх і прынясе багаты ўраджай.

На карціне «Масленіца» рускі мастак Барыс Кустодзіеў перадаў атмасферу карнавалу, якая пануе на гуляннях. Яркія фарбы напаўняюць звонкай музыкай казачны гарадскі пейзаж. Зямля, дрэвы, дахі дамоў яшчэ накрыты шчыльным снежным футрам, але людзі

Барыс Кустодзіеў.
Масленіца

ўжо з нецярпеннем чакаюць вясну. Баяры, купцы, сяляне — усе выйшлі на вуліцы горада правесці зіму.

Святкаванне Масленіцы не абыходзілася без бліноў. Бліны выпякаліся пышныя і роўныя, паколькі сімвалізавалі сонца. У народзе казалі: чым больш з’ясі бліноў на Масленіцу, тым хутчэй прыйдзе лета!

Масавыя шэсці, гулянні, гульні, забавы, песні, танцы, аб’яднання ў тэатралізаваныя дзеі, напаўнялі весялосцю гарады і вёскі. Святы аб’ядноўвалі людзей. Дарослыя перадавалі традыцыі маладому пакаленню, дзеці вучыліся паважаць і любіць родную прыроду, традыцыі і культуру.

ПЫТАННІ І ЗАДАННІ

1. Якія сямейныя святы вы ведаеце? Назавіце іх галоўныя атрыбуты. Раскажыце, як яны праходзяць. Як звязаны гэтыя святы з традыцыйнымі абрадамі?

2. Разгледзьце фотаздымкі і відэафрагменты народных свят у электронным дадатку. Падумайце, які сімвал аб’ядноўвае галоўныя святы беларусаў: Каляды, Масленіцу і Купалле. Патлумачце свой адказ.

3. Якія песні суправаджаюць каляндарныя святы Гуканне вясны, Купалле, Каляды, Масленіцу? Паслухайце і выканайце адну з беларускіх абрадавых песень, прапанаваных у электронным дадатку.

ТВОРЧАЯ МАЙСТЭРНЯ

Велікодная паштоўка пачатку 20 стагоддзя

4. З даўніх часоў адным з атрыбутаў Вялікадня з’яўляюцца размаляваныя або фарбаваныя яйкі — *пісанкі*. Напярэдадні Светлага Хрыстовага Уваскрэсення яйкі ўпрыгожвалі рознымі спосабамі. Часцей за ўсё іх афарбоўвалі ў чырвоны, але часам выкарыстоўвалі і іншыя колеры. Пісанкі шырока выкарыстоўваліся для гульні, забаў, рытуалаў. У Беларусі любімай забавай дзяцей на Вялікдзень было катаць яйкі ўніз па нахіленым жолабе. Чыё яйка закоціцца далей, той і пераможца.

Прыдумайце і выканайце роспіс велікоднага яйка (пісанкі). Пастарайцеся, каб ваш малюнак быў вясёлы і дынамічны.

